

ČESKÁ REPUBLIKA – OBYVATELSTVO

Obyvatelstvo Česka zahrnuje všechny lidi, kteří mají bydliště na území České republiky.

Jejich počet k 31.12.2016 dosáhl 10 578 800.

Podobný počet obyvatel v Evropě mají: Řecko, Belgie, Portugalsko a Maďarsko.

Demografický vývoj na českém území :

Pravěk a starověk

Z doby pravěku, starověku a i části středověku nemáme písemné prameny. Při studiu struktury a počtu obyvatelstva v určité oblasti se vědecké odhady opírají o: zjištěný počet sídlišť, jejich velikost, počet členů průměrné rodiny (3 až 5 osob), výzkumy pohřebišť, úživnost půdy ⇒ existují pouze přibližné údaje.

Starší paleolit (st. doba kamenná, před 600 až 250 tis.lety) ... se nedochovaly **žádné kosterní pozůstatky.**

V mladším paleolitu žilo (převážně na Moravě) **kolem 1 000 Homo sapiens sapiens.**

V neolitu (cca před 7 000 lety) ... **první velká migrační vlna lidí do stř. Evropy** (kultura lineární keramiky).

V asi stovce sídlišť žilo tehdy **cca 10 000 obyvatel.**

Roku 2800 př. n. l. (eneolit) přichází kultura šňůrové keramiky, poté keramika zvoncových pohárů.

Tehdy je na území Čech a Moravy kolem **30 000 lidí.**

Koncem pozdní doby bronzové ... obyvatelstvo **i na území jižních Čech, počet dosáhl cca 40 000.**

Roku 450 př. n. l. přišli nositelé laténské kultury ... **Keltové.**

Na přelomu letopočtu je vystřídal **germánské kmeny** (v Čechách Markomané a na Moravě Kvádové).

Ty v 5. století z neznámého důvodu odcházejí a nahrazují je Slované, migrující z Ukrajiny a jv. Polska.

Odhad počtu obyvatel z této doby ... zhruba **500 000 lidí.**

Středověk

7. a 8. stol. obyvatelstvo na českém území čelilo nájezdům Avarů, došlo k sjednocení ... Sámova říše.

9. stol. charakterizuje existence mohutné Velkomoravské říše ... dle odhadů **dosáhla 1 miliónu lidí.**

Trvání VM říše ukončil vpád Maďarů v 10. století. V celé Evropě končí stěhování národů.

Od poč. 11. stol. ... **růst populace,** ale je nerovnoměrný: někde přebytek obyvatelstva, jinde naopak vzniká **potřeba po pracovní síle** (např. Pomořansko, Meklenbursko, dnešní Pobaltí, Polsko, Slezsko, **Čechy, Morava, Uhry a Sedmíhradsko**) ...

V 11. století u nás tzv. „vnitřní kolonizace“, procento osídlené půdy vzrostlo z 33% na 55%.

Současně začíná i osídlování obyvateli z Německa ⇒ mění se etnické složení, **české země se stávají dvojjazyčnou oblastí. Němci přinesli výrobní inovace** a tvořili **většinu obyvatel nově vznikajících měst.**

Města absorbovala též lidi z okolních vesnic.

Ale kolem r. 1300 pokles: nejistota, méně sňatků, příčinami byly války, zhoršení klimatu, hospodářské obtíže, hladomory a epidemie vznikající ve městech kvůli špatným hygienickým podmínkám (mor).

V době vrcholné kolonizace v nově zakládaných královských městech ... **Židé** ... věnovali se finančnictví.

Židům se však stala osudnou doba jagellonská: byli postupně a opakovaně nuceni "navždy" opustit řadu královských měst. V 15. a 16. století se usídlili v poddanských městech, uchýlili se tam pod ochranu feudální vrchnosti; od doby husitské se začali pomalu usazovat i na venkově.

Počátkem 15. století se v českých zemích objevily první skupiny romských kočovníků. Byli od ostatní populace izolováni a byli vystaveni perzekuci po celou feudální epochu.

Koncem 14. století bylo na českém území ... 50 královských a 480 vrchnostenských měst.

Praha ... asi 40 000 obyvatel (zhruba jako tehdejší Barcelona), **rozlohou** tehdy **byla třetí největší město v Evropě** (po Římu a Konstantinopoli). **Počtem obyvatel následovaly: Olomouc, Kutná Hora, Brno.**

Nejpočetnějším typem měst byla **sídla kolem tří set obyvatel.**

Raný novověk

Už se objevuje rozsáhlá evidence demografických jevů: berní rejstříky (od 16. stol.), později katastry, poddanské seznamy, ... Nejčinnějším zdrojem z tohoto období je soupis obyvatelstva podle víry na území Čech (tedy bez Moravy) z roku 1651. Zde jsou obyvatelé zapsáni podle jména, věku, náboženství, rodinné příslušnosti, povolání a sociálního postavení. Při výzkumech je kombinován s o tři roky mladší berní rulou. Církev ... zpovědní seznamy, také tzv. soupisy duší a církevní matriky (evidence narození, sňatků a úmrtí).

16. stol. ... je díky celkovému zlepšení situace dobou populačního růstu (rozvoj nezemědělské výroby v horských oblastech a řemeslné výroby ve městech) ... **Praha** tehdy **kolem 60 000 obyvatel.**

Ale ... mnohem nebezpečnější nové epidemie (spály, „anglického potu“, syfilis dovezený z Ameriky), nejsilnější epidemie v letech 1582-86 a 1597-99.

Reálné odhady obyvatelstva ... 1,4 mil. v Čechách a 650 tis. na Moravě.

Třicetiletá válka ... v Praze - útok Švédů na Nové Město pražské v říjnu 1648.

Obrovská regrese po nástupu vlády Habsburků (1526), vrcholí v polovině 17. století: **válka, náboženská emigrace**, za největšími ztrátami na životech ovšem stojí **hladomory a epidemie doprovázející válku**.

Následovalo zmenšení porodnosti, což všechno vedlo **k úbytku 30% obyvatelstva**.

Polovina populace byla ve věku 15-49 let, vyššího věku se nedoživalo mnoho lidí (**nad 50 let se dožilo 5-15% obyvatel**). Též nepoměr mezi počtem žen a mužů (zvl. ve městech). Do 40. roku věku převažují ženy (větší úmrtnost chlapců, odchod do armády), po 40. roce pak muži (ženy oslabeny těžkou prací a četnými porody). Naše novověké rodiny spadaly typem do západoevropské oblasti (linie Petrohrad –Terst): jeden manželský pár, výměnek, čeledín – ale nízký věk při prvním sňatku (dokonce kolem 15 let, zvláště mimo města).

Po Vestfálském míru přichází období klidu a populačního růstu. Zvláště na venkově nebyla snaha bránit početí a tak ženy rodily v intervalu 23-28 měsíců.

Až do 18. století přibývalo obyvatelstvo přibližně o 1,5% ročně.

Čechy a Morava r. 1754 ... kolem 3 mil. obyvatel.

Regrese přichází v 18. století ... země přestává stačit uživit své obyvatele, dochází k poslední velké morové epidemii, sociální rozdíly, snížení sňatkovosti (bezzemci téměř nemohli vstupovat do manželství).

Vrcholný novověk

Roku 1754 ... Marie Terezie ... podnět k systematickému sčítání obyvatel, r. 1770 zavedeno číslování domů a od r. 1778 tzv. populační knihy, byly vedeny v každé obci.

Na konci 18. stol. ... v českých zemích ... 4,9 mil. lidí, s ročním přírůstkem 6,5%.

Hladová léta 1771-2 a 1847-8 zvýšila úmrtnost, přírůstek byl zmírněn emigrací a později i sníženou porodností.

Na konci 19. stol. ... v českých zemích 9,437 mil. obyvatel, kteří tvořili 2,3% obyvatel celé Evropy.

Lidé žili hlavně v oblastech průmyslové výroby, od 30. let 19. stol. **také tam, kde se těžily suroviny a rozvíjelo strojírenství ... naopak úbytek v zemědělských oblastech**, zvláště pak od 80. let.

S rozvojem průmyslové výroby a díky celkovému přetváření společnosti se obyvatelé začali stále více stěhovat do měst, takže r. 1900 **žil ve městě každý druhý Čech**.

Praha tou dobou i s předměstím ... 500 000 obyvatel (35. místo v Evropě, Londýn měl už 4,5 mil. obyvatel).

Obyvatelstvo českých zemí ve 20.století

Pokračující modernizace společnosti (roste vzdělanost, klesá vliv církve, zvyšuje se životní úroveň), **ale i politický vývoj ⇒ mezníky** naší novodobé historie: **roky 1918, 1945, 1948, 1968 a 1989.**

Po roce 1918

Před válkou značná emigrace, za války nižší sňatečnost i porodnost, r. 1918 ... epidemie španělské chřipky, ⇒ **celkově populační ztráty**.

Národnostní složení tehdejší **ČSR : Němci tvořili 30% obyvatelstva**, většina z nich žila v pohraničních okresech, Poláků a Židů ... kolem 2 %. Více než 50 % obyvatelstva byli dělníci, malých živnostníků ubývalo.

Náboženství ... čtyři největší církve: Římskokatolická 80%, Církev československá 5 - 7 %,

Československá evangelická 4 - 5 %, Židé ... 1%. 8% obyvatel se nehlásilo k žádnému vyznání.

Průměrný věk, ve kterém lidé uzavírali sňatky: u žen 25 let, u mužů 28 let.

Naděje na dožití stoupla ... z 49,2 let (rok 1921) na 58,5 let (1937).

Podle bilancí měly české země ke konci r. 1920 necelých 10 miliónů obyvatel.

Zvyšovala se sňatečnost i natalita, ve 30. letech v důsledku celosvětové hospodářské krize hrozil pokles.

Po roce 1938

Po Mnichovském diktátu přišla republika o 37 % svého území, na kterém žilo asi 36 % obyvatel.

Nastaly přesuny českých obyvatel do vnitrozemí, emigrace Židů a antifašistů, sudetští Němci reagovali na změnu zvýšením porodnosti. Totéž se dělo u českých žen, ale z obavy před nuceným nasazením ...

Ze stejného důvodu (ale i z rasových příčin) docházelo k mnoha sňatkům i rozvodům.

Většinu válečných ztrát představovali zahynulí Židé (77 tisíc), Romové (5 tisíc) a lidé zemřelí ve vězeních, koncentračních táborech a při pracovním nasazení v Německu (50 tisíc).

Počet narozených dětí se naopak oproti dřívějšímu zvýšil.

Po roce 1945

Největší zásah do demografického složení ... odsun cca 2,5 až 3 milionů Němců.

Tím se obyvatelstvo českých zemí snížilo na 8,7 milionu ... (téměř úplná národnostní homogenizace).

Druhou největší národnostní skupinou se díky trvalé imigraci a své vysoké reprodukci stali Slováci.

Významnou etnickou skupinou (byla státem uznána až r. 1960) ... Romové.

Po roce 1948

Po únoru 1948 odešla vlna cca 60 tisíc politických emigrantů, odcházeli zejména mladší a vzdělanější lidé.

Po zažitých traumatech se většina společnosti posunula „doleva“, následovala radikální změna sociální struktury obyvatelstva po roce 1950 (vlivy znárodnění průmyslu, kolektivizace zemědělství a téměř úplná socializace ekonomiky včetně služeb) ⇒ **vytvořily se pouze tři velké společenské skupiny - dělníci (až 60%),**

ostatní zaměstnanci (méně než 30%) a družstevní rolníci (pozvolný pokles z 10 na 8%) ⇒

uniformní společnost s tendencí snižovat sociální rozdíly, pokles vlivu církví, snížení počtu věřících .

Urbanizace: Čechy se staly **zemí středních měst, český venkov** naopak díky odchodu mladých **vymíral**.
Růst ekonomiky ... především **velkým přílivem žen do zaměstnání** ⇒ **ty pak měly průkazně méně dětí**.
 Po odeznění vysoké poválečné vlny plodnosti (až 3,0 živě narozených dětí na jednu ženu) **následoval plynulý pokles** : legalizace umělého ukončení těhotenství + v letech 1962-65 první ekonomická stagnace + zhoršující se společenská situace ⇒ **docházelo k dalšímu omezování plodnosti**.

Přes to všechno ... na území dnešní ČR žilo koncem r. 1967 již 9,866 milionu obyvatel.

Po roce 1968

Po srpnové invazi v roce 1968 přišel **nástup normalizace** ... stát se snažil o "**návrat do rodiny**" zlepšením **sociální politiky** (novomanželské půjčky, delší mateřská dovolená, větší příspěvky na dítě), **to vedlo k větší sňatečnosti, do produktivního věku se dostávaly silné ročníky** ⇒ „**baby-boom**“ vrcholící roku 1974. Zároveň stoupl počet nemanželských dětí.

Díky posrpnové emigraci a pozdější „nelegální“ emigraci přišla republika o **245 tisíc obyvatel ...**

Po roce 1989

Společenské změny ... i pokles porodnosti. Růst počtu obyvatel se v r. 1994 (poprvé od r. 1918) zastavil.

Současnost

V r. 2014 se úhrnná plodnost dostala z pásma nízké plodnosti, je na úrovni průměru západoevropských zemí.

V roce 2016 plodnost dále stoupla : **na 1,6 dětí na ženu.**

Počet obyvatel ČR roste i díky přílivu cizinců, zvl. v letech 2005 až 2009 (Ukrajina, Slovensko, Vietnam).

Stárnutí obyvatelstva pokračuje - průměrný věk vzrostl na **41,7 let**.

Absolutní stárnutí obyvatelstva ČR je objektivní demografický proces:

zčásti je **následkem prodlužování lidského života**, zčásti **daní za omezení plodnosti v předchozích letech.**

Hustota zalidnění

Česko má nadprůměrnou hustotu zalidnění ... 134 obyvatel/km² (12. místo v Evropě).

Pás nejnižší hustoty lemuje jihozápadní a jižní hranici státu (okresy Tachov až Jindřichův Hradec).

Úplně nejnižší: Prachaticko (37 obyvatel/km²) a Českokrumlovsko (37,5 obyvatel na km²).

Naopak nejvyšší hustotu zalidnění mají kromě čtyř městských okresů (Praha, Brno-město, Ostrava-město, Plzeň-město) **také průmyslové oblasti** – okresy: Most, Teplice, Ústí nad Labem, Jablonec nad Nisou, Kladno, Karviná ... **mají přes 200 obyvatel/km².**

Národnostní složení

Při sčítání lidu v r. 2011 respondenti mohli uvést jednu národnost, dvě národnosti, nebo neuvést žádnou ...

Podle výsledků sčítání v r. 2001 se k české národnosti hlásilo 90,4% obyvatel, čímž ČR byla jedním z nejméně národnostně homogenních (stejnorodých) států v Evropě (po Polsku, Albánii, Islandu a Maltě).

Odhadovaný počet občanů romského etnika v České republice je asi 250 tisíc obyvatel.

Státní občanství

Podle výsledků v r. 2011 trvale žilo v České republice **94,9% občanů ČR** a **5,1% cizinců** (cca 542 tis.).

Největší skupiny: 118 tis. občanů Ukrajiny (26,2% cizinců), 85 tis. občanů Slovenska (18,8 % cizinců), 53 tis. občanů Vietnamu (11,8% cizinců) a 36 tis. občanů Ruska (8,0% cizinců).

Velké územní rozdíly: nejvíce cizinců absolutně i relativně **žije v Praze, kde tvoří 16,1%** obyvatelstva, nejméně pak v Kraji Vysočina (1,9% obyvatelstva) a Zlínském kraji (1,7% obyvatelstva).

V roce 2010 státní občanství České republiky **nabýlo 1 495 cizinců**, když největší část tvořili státní občané **Slovenska** (38%) a **Ukrajiny** (26%). **Dlouhodobě počet nabytých občanství klesá ...**

Náboženské složení

ČR je zemí s nízkým množstvím lidí deklarujících příslušnost k nějaké církvi či náboženské společnosti a **v rámci Evropy má** (po Estonsku) **2. nejnižší podíl občanů hlásících se k nějakému náboženství.**

Při sčítání lidu v r. 2011 ... 45,2 % populace odmítlo na otázku o náboženské víře vůbec odpovědět.

Výrazně vyšší podíl 'věřících' můžeme nalézt v okresech a krajích **na Moravě, v Jihočeském kraji,** v území Kraje Vysočina (více než z poloviny leží na Moravě) a bývalého Východočeského kraje.

V žádném kraji ČR netvoří 'věřící' nadpoloviční většinu místních obyvatel.

Zdroje:

- *Školní atlas Česká republika a Evropa.* Vizovice, ČR: SHOCart, s.r.o., aktualizované vydání, 05/2013, dotisk 2014. ISBN 978-80-7224-247-4
velmi zdařilé tematické mapky a **demografické charakteristiky** na str. 28-29 :
Hustota zalidnění Evropa (M 1 : 27 000 000), **Hustota zalidnění Česko** (M 1 : 2 700 000).
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Obyvatelstvo_Česka